

УДК 94(477.85)“13/191”

Михайло ЧУЧКО

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА БУКОВИНІ В ЕПОХУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ

Стаття присвячена історії Православної Церкви на Буковині в другій половині XIV – на початку XX ст., коли край був складовою Молдавського воєводства та імперії Габсбургів. У дослідженні розглянуто церковно-адміністративний устрій на території Буковини, охарактеризовано вищу церковну ієрархію, життя парафіяльного духовенства та монастирських обителів, стан духовної освіти, характер міжетнічних та міжконфесійних взаємин.

Ключові слова: Буковина, Православна Церква, Молдавія, церковна ієрархія, духовенство, миряни, ченці, монастирі, духовна освіта, церковно-адміністративний устрій.

Михаил ЧУЧКО

ПРАВОСЛАВНАЯ ЦЕРКОВЬ НА БУКОВИНЕ В ЭПОХУ ПОЗДНЕГО СРЕДНЕВЕКОВЬЯ И НОВОГО ВРЕМЕНИ

Статья посвящена истории Православной Церкви на Буковине во второй половине XIV – в начале XX вв., когда край входил в состав Молдавского воеводства и империи Габсбургов. В исследовании рассмотрено церковно-административное устройство на территории Буковины, охарактеризовано высшую церковную иерархию, жизнь приходского духовенства и монастырских обителів, состояние духовного образования, характер межэтнических и межконфессиональных отношений.

Ключевые слова: Буковина, Православная Церковь, Молдавия, церковная иерархия, духовенство, миряне, монахи, монастыри, духовное образование, церковно-административное устройство.

Mykhaylo CHUCHKO

ORTHODOX CHURCH IN BUKOVINA IN THE LATE MIDDLE AGES AND MODERN TIMES

The article describes the history of Orthodox Church in Bukovina in the second half of XIV – the beginning of XX centuries, when an edge is composition of the Moldavian and the Habsburg Empire. The study considered church-administrative structure in the Bukovina, characterized by the highest ecclesiastical hierarchy, the life of the parish clergy and monastic cloisters, the state of spiritual education, the nature of interethnic relations imezhkonfessionalnyh.

Key words: Bukovina, Orthodox Church, Moldavia, Habsburg Empire, church hierarchy, clergymen, monks, monasteries, spiritual education, church-administrative structure.

Вивчення історії Православної Церкви на території Буковини, яка в середині XIV – третій чверті XVIII ст. була складовою Молдавського

воєводства, а потім увійшла до складу імперії австрійських Габсбургів, які володіли краєм до 1918 року, продовжує залишатися актуальною науковою проблемою, незважаючи на те, що вона вже мала тривалий і різноманітний досвід розробки як у вітчизняній, так і зарубіжній історіографії [16-38]. Потреба подальшого наукового дослідження церковної історії Буковини в період молдавського та австрійського володарювання викликана, насамперед, прогресуючими процесами духовного відродження української та румунської православної спільнот по обидва боки українсько-румунського державного кордону.

Обрядово-релігійна культура Буковини здавна належить до православної культурно-релігійної традиції, яка в середні віки поширилася від греків до народів, що жили в Карпато-Дунайському регіоні [22, с.7, 157-169, 190-195, 337]. Як засвідчують археологічні матеріали, православне християнство на теренах Буковини поширювалося ще у XII – XIII ст. [17, с.91, 121-122]. Виникнення Молдавського воєводства, ядром формування якого стала територія південної частини Буковини, справило суттєвий вплив на події в регіоні, зокрема, на формування власної православної митрополії, до котрої належала переважна більшість населення країни – молдавани (румуни) та русини (українці).

Рис. 1. Заснування Молдавської митрополії в Сучаві (фреска в Синодальній залі резиденції митрополитів Буковини, худ. К. Йобст).

З XV ст. Молдавська Церква одержала свого духовного покровителя в особі святого Іоана Нового, закатованого татарами в XIV ст. у м. Аспрокастрон (Білгород). Мощі великомученика 1402 року помістили у митрополічій церкві в Сучаві, через що його стали іменувати Іоаном Сучавським. Поступово на Буковині склався локальний культ цього святого, день пам'яті якого припадав на 2 червня (за старим стилем) [25, с. 46-47].

Молдавські господарі, які потребували духовної санкції своєї влади, забезпечили Православній Церкві панівне становище. Православна Це-

На початку XV ст. Константинопольський патріарх визнав канонічність молдавського православного митрополита в Сучаві (1401 р.) (рис. 1) [31, с.176; 29, с.174-180]. Тоді ж було засновано єпископство у Радівцях (1402 р.) [15, с.30, 32]. У церковно-адміністративному плані більша частина території північної Молдавії належала до Радівецького єпископства, менша до Сучавської митрополії [15, с.31; 1, с.179].

рква Молдавії, в свою чергу, всіляко підтримувала владу господаря. Вона розглядала воєводу як помазаника Божого, надавала духовної санкції коронації воєводи. Митрополит та інші ієрархи Молдавської Церкви разом з господарем брали участь у державних церемоніях та справах. Проте окремі господарі, що прагнули до самодержавного правління, у випадку надмірного втручання вищого кліру у справи, що належали до компетенції воєводи, не втрачали нагоди вказати духовенству на його місце [27, с.69-77].

Вищі духовно-адміністративні функції в Православній Церкві Молдавії належали, як зазначалося вище, Сучавському митрополиту (у XVII ст. його резиденцію було перенесено до Ясс) [33, с.77-78]. Першим молдавським митрополитом з кафедрою в Сучаві був Йосиф, що походив з роду Мушатинів [19, с.375-376].

Наступниками Йосифа стали три митрополити-греки – Макарій (1416 – бл. 1428 рр.), Даміан (1437 р.) та Іоакім (1447 р.). Перший і останній були ставлениками візантійських імператорів, а Даміан – Вселенського патріарха [35, с.340, 342, 345-346; 19, с.378].

П'ятий Сучавський митрополит Теоктист I (1453 – 1478 рр.) був, як і більшість його наступників, місцевого походження. За словами молдавського літописця XVI ст.: «благословися прѣосвященный митрополить кир Феоктисть старый от архиепископа сръбскаго Кир Никодима» [3, с.61]. Румунський дослідник М. Пекурарю вважає, що його рукопокладав сербський архієпископ Никодим з м. Іпек (Печ) [35, с.351].

Після владики Теоктиста митрополиту кафедру в Сучаві займали архієреї: Георгій I (1478 – 1508 рр.), Теоктист II (1508 – 1528 рр.), Калістрат (1528 – 1530 рр.), Теофан I (1530 – 1546 рр.), Григорій I Рошка (1546 – 1551 рр.), Георгій II (1551 – 1552 рр., спалений 1572/74 р.), Георгій II Немцяну (1553 – 1564 рр.), Теофан II (1564 – 1572 рр.), Анастасій (1572 – 1577 рр.), Теофан II вдруге (1578 – 1581 рр.), місцеблюстителі Никанор Романський (1581 – 1582 рр.), Теофан II втретє (1582 – 1588 рр.), Георгій III Мовіле (Могила) (1588 – 1591 рр.), Никанор вдруге (1591 – 1594 рр.), Митрофан (1594 – 1595 рр.), Мардарій (1595 р.), Георгій Мовіле вдруге (1595 – 1600 рр.) [19, с.379; 35, с.470-471, 473-475, 477-478].

Коли навесні 1600 р. до влади в Молдавії прийшов Мігай Вітязул, він поставив митрополитом Тирновського владика Діонісія Раллі Палеолога, який, однак, восени того ж року покинув країну.

На початку XVII – у другій половині XVIII ст. молдавську митрополиту кафедру посідали: Георгій Мовіле втретє (1600 – 1605 рр.), Теодосій Барбовський (1605 – 1608 рр.), Анастасій Крїмка (Крїмкович) (1608 – 1617 рр.), Теофан III (1617 – 1619 рр.), Анастасій Крїмка вдруге (1619 – 1629 рр.), Анастасій, колишній єпископ Радівецький та Романський (1629 – 1632 рр.), Варлаам (1632 – 1635 рр.), Гедеон I (1635 – 1659 рр.), Сава I (1660 – 1664 рр.), Гедеон I вдруге (1664 – 1671 рр.), Досифей Баріле (1671 – 1674 рр.), Теодосій (1674 – 1675 рр.), Досифей вдруге (1675 – 1686 рр.),

місцєблєуститєль Калїстру Вартик (1686 – 1689 рр.), Сава II (1689 – 1701 рр.), Місаїл (1701 – 1708 рр.), Гєдєон II (1708 – 1722 рр.), Георгій IV (1722 – 1729 рр.), Антоній (1730 – 1739 рр.). Після виїзду в 1739 р. до Росії митрополита Антонія, який посїв кафедру в Чернігові, Молдавським владикою став грек Никифор, колишній Сїбїський митрополит. У 1750 р. його змінив Яків Путняну. У лютому 1760 р. він пішов на покій до монастиря Путна, а митрополитом став Гавриїл Каллімахі, брат воєводи Іоана Теодора Каллімахі [19, с.379-381; 35, с.181; 36, с.6-8, 17, 95-96, 104-105, 109-110, 341-346, 348].

У церковно-адміністративному підпорядкуванні у митрополита Сучавського і Молдавського перебував єпископ Радівецький. Він, так само як і Романський та Гушський владики, був єпархіальним архієреєм. До його єпархіального округу – єпископства – входили чотири волості Горішньої землі: Чернівєцька, частина Сучавської, Дорохойська та Хотинська. Канонічна юрисдикція Радівецького єпископа почала поширюватися на ці території ще в XV ст. Це єпископство з незначними територіальними змінами збереглося до останньої чверті XVIII ст., поки не було трансформоване у Буковинську єпархію Карловицької митрополії.

Офіційних згадок про Радівецьких владик до останньої чверті XV ст. не збереглося, хоча за літописними даними Радівецьке єпископство разом з Романським було засноване молдавським воєводою Олександром Добрим ще у 1402 р. [15, с.31]. Натомість з пом'яника Радівецького єпископства, який зберігся в копії 1780 р. з більш давнього списку, серед перших його владик згадуються: Миколай, Стефан, Йосиф, Лаврентій, Григорій, Сава та Гєласій. На думку румунського дослідника М. Пекурарю, Миколай і Стефан були архієреями в часи Богдана I та Лацку [35, с.368]. Можливо, що вони виконували функції митрополитів, оскільки в одному пізнішому документі, виданому воєводою Штефаном Великим у 1479 р., єпархія в Радівцях названа господарем «наша митрополія», а владика – лише єпископом [6, с.230].

Перша документальна згадка про Радівецьке єпископство належить до 1413 р., коли донька воєводи Лацку княгиня Анастасія подарувала церкві Св. Миколая в Радівцях село Великий Кїцмань з присїлками [30, с.30; 35, с.369]. У 1479 та 1503 рр. це дарування підтвердив господар Штефан Великий [6, с.225]. Першим відомим з офіційних грамот Радівецьким єпископом був Іоанікій, згаданий у дарчій грамоті Штефана Великого монастирю Путна, датованій 25 квітня 1472 р. [35, с.369-370].

Після смерті у 1504 р. владики Іоанікія, єпископську кафедру у Радівцях впродовж наступних трьох столїть посїдали: Пахомій (1504 – 1522 рр.), Теофан I (1528 – 1530 рр., згодом митрополит), Теодосій (1530 – бл. 1550 рр.), Митрофан (бл. 1550 – бл. 1552 рр.), Георгій (1552 – 1558), Єфтимій (1558 – бл. 1561), Димитрій (бл. 1561 – бл. 1564 рр.), Ісаїя (1564 – 1577 рр.), Георгій Мовїле (1577 – 1588 рр., пізніше митрополит), Гєдєон (1588 – 1591 рр.), Мардарій (1591 – 1595 рр., згодом митрополит), Амфілохій

(1595 – 1598 рр.), Теодосій Барбовський (1598 – 1600 рр.), Анастасій Крїмка (1600 р., згодом митрополит), Теодосій Барбовський вдруге (1600 – 1605 рр., пізніше митрополит), Іоан (1605 – 1608 рр.), Єфрем (1608 – 1613 рр.), Атанасій (1613 – 1616 рр., згодом митрополит), Єфрем вдруге (1616 – 1623), Євлогій (1623 – 1627 рр.), Діонісій (1627 – 1629), Євлогій вдруге (1628 – 1639), Анастасій (1639 – 1644 рр.), Стефан (1644 – 1646 рр.), Теофан II (1646 – 1651 рр.), Іорест (1651 – 1656 рр.), Сава (1656 – 1658 рр., згодом митрополит), Теофан III (1658 – 1666 рр.), Серафим (1667 – 1669 рр.), Теодосій (1669 – 1671 рр.), Серафим вдруге (1671 – 1685 рр.), Місаїл I (1685 – 1689 рр., згодом митрополит), Лаврентій (1689 – 1702 рр.), Миколай Василевич (1691, неканонічний у вигнанні), Гедеон (1701 – 1708 рр., згодом митрополит), Калістру (1708 – 1728 рр.), Антоній (1728 – 1729 рр., пізніше митрополит), Місаїл II (1729 – 1735 рр.), Варлаам (1735 – 1745 рр.), Яків Путняну (1745 – 1750 рр., згодом митрополит), Досифей Хереску (1750 – 1781 рр., з 1782 р. єпископ Буковини з резиденцією в Чернівцях) [30, с.39-127; 16, с.88-93; 35, с.368-370, 489-494; 36, с.116-120, 356-357, 464-465].

Більшість з цих владик займали активну громадську позицію, були порадиниками та наставниками воєвод, очолювали дипломатичні місії до різних країн, сприяли будівництву храмів і монастирів, їх оздобленню та обдаруванню маєтками, переписували книги, відкривали друкарні, лікарні і школи. Зокрема, останній Радівецький єпископ Досифей (Хереску), постриженник Путнянського монастиря, збудував кілька храмів та заснував школу [27, с.88-91].

Православне парафіяльне духовенство в молдавську добу за своїм матеріальним становищем та культурно-освітнім рівнем мало чим відрізнялося від своїх парафіян. Священики не отримували сталої платні і обкладалися податками. Жили вони з обробітку невеликої ділянки землі, лише час від часу отримуючи дарунки від вірних [4, с.104]. У 1490 р. в Радівецькій єпископії згадуються 44 «попи» з церков Сучавської та 6 – з Чернівецької волостей, котрі «прислухають» до неї «з усіма данинами, поклонами, винами, і з усім приходом попівським» [6, с.406-408]. У 1591 р. в Чернівецькій, Сучавській та Хотинській волостях загалом налічувалося 384 священики [5, с.219]. Процедура поставлення у священики чітко визначалася церковними канонами. Очолював парафію священик-настоятель. В окремих парафіях священиків могло бути двоє або й більше, в залежності від величини громади та кількості у ній церков. До складу парафіяльного кліру входив також диякон. Освітній рівень парафіяльного духовенства краю був надзвичайно низький, проте священики як духовні пастирі користувалися неабияким авторитетом у громадах [27, с.104-106, 119-120].

Молдавська доба в історії Буковини – це період найбільшого розвитку православного чернецтва на території краю як у кількісному, так і в якісному відношеннях. Протягом другої половини XIV – XVII ст. чернече життя в Молдавії набуло відчутного розвитку, еволюціонуючи від

поодиноких усамітнених келій і печер аскетів до скитів і великих кіновійних монастирів. Молдавські монастирі мали у своєму володінні численні маєтки, угіддя, майно, пожертвуване на утримання монастирської братії протягом століть різними донаторами. Монастирі Молдавії, зокрема її горішньої частини, були центрами розвитку освіти, книжності та мистецтва [1, с.158; 32, с.10-39; 27, с.128-137]. Станом на 1774 рік у Чернівецькій та Сучавській волостях налічувалося 18 великих та 16 малих монастирів, а також 2 пустині в лісі (т. з. «зіхастрії»). До числа великих монастирів належали обителі: Радівці (10 ченців та 6 черниць), Путна (25 монахів та 5 монашок), Солка (17 ченців), Сучавиця (53 ченці), Іллішешти (5 ченців), Гореча (20 ченців), Скит Мамаївці (11 ченців та 4 черниці), Мітокул Мамаївці (10 ченців), Хрещатик (5 ченців), Лука (4 ченці), Молдовиця (15 ченців), Воронець (15 монахів), Слатина (16 ченців), Св. Іллі (8 монахів), Бурдюжени (6 ченців), Драгомирна (170 ченців), Гумор (11 монахів), Петрівці (35 черниць).

Малими монастирями вважалися: Іцкани (5 черниць), Мерешти (4 ченці та 1 черниця), Ротунда (8 ченців), Преутешти (3 ченці та 1 черниця), Фідешти (6 ченців), Жадова (7 ченців), Бабин (3 ченці), Бросківці (3 ченці), Вижниця (3 ченці та 7 черниць), Кабешти (3 ченці), Бережниця (4 ченці), Замостя (6 ченців), Барбівці або Остра (6 ченців та 3 черниці), Св. Онуфрій (3 черниці), Волока (14 черниць) та Камона (3 черниці).

З малих лісових пустелей відомі лише дві – Зіхастру (4 ченці) та Урсою (5 ченців). Загалом на Буковині налічувалося тоді 554 особи, котрі присвятили себе чернечому життю [14, с.264-266].

Під час російсько-турецької війни (1768 – 1774 рр.) Молдавію зайняли російські війська. Проте в ході виведення російських військ з окупованих земель у 1774 р. в північну частину Молдавії увійшли австрійські військові підрозділи. Буковина стала складовою імперії Габсбургів.

Юридично оформивши у 1777 р. свою владу над Буковиною, Віденський двір вирішив у 1781 р. врегулювати питання юрисдикції Радівецького єпископа та Молдавського митрополита в краї. У 1782 р. єпископську кафедру було перенесено до Чернівців, а в 1783 р. цар підпорядкував тодішнього єпископа Буковини Досифея (Хереску) митрополиту в Карловіцах (Славонія) [16, с.88; 21, с.11.]. На перших порах Православна Церква Буковини перебувала в імперії Габсбургів у юридично невизначеному стані. 19 червня 1783 р. цар Йосиф II оприлюднив так званий «Толеранцпатент», яким була забезпечена свобода всім віровизнанням на території монархії. 29 квітня 1786 р. царською «Постановою про впорядкування духовної, церковної та шкільної справи на Буковині» були врегульовані організаційно-адміністративні питання діяльності Православної Церкви краю. Зокрема, австрійська влада позбавила священників права посвідчувати документи, що стосувалися господарсько-економічної діяльності та спадщини парафіян, піддала регламентації уклад життя та службові обов'язки духовенства. Священникам також надали земель-

ний наділ і певні пільги, але скоротили їх чисельність (з 448 до 259 осіб). Особливих втрат зазнали буковинські монастирі. Австрійська влада ще у 1783 р. розпочала процес їх скорочення (було ліквідовано 20 менших обителів). У квітні 1785 р. всі монастирі, за винятком трьох найбільших обителів – Путни, Сучавиці та Драгомирни, були ліквідовані, а їх майно секуляризоване і віддане під управління адміністрації Православного релігійного фонду [38, с.85-87, 90-92, 106-107, 113-114, 115-116, 117-119, 121-122; 9, с.66-67, 73, 75, 90, 110, 114, 121.].

Після владики Досифея Хереску, який помер у 1789 р., єпископами Буковини були: Даниїл (в миру – Димитрій) Влахович (1789 – 1822 рр.), серб зі Славонії; Ісая (в миру – Іоан) Георгійович Балашескул (1823 – 1834 рр.), уродженець с. Путна; Євгеній (в миру – Євфимій) Гакман (1835 – 1873 рр.), походив з с. Васловівці [34, с.2-123; 11, с.14-17]. Особливою активністю відзначався владики Євгеній (Гакман) [24, с.59-61]. Зокрема, він домігся підпорядкування початкових шкіл на Буковині православної консисторії, підтримав утворення герцогства Буковина, при ньому зведено кафедральну церкву Зішестя Св. Духа (рис. 2), церкву Св. Параскеви в Чернівцях та розпочато будівництво владичої резиденції [23, с.18-21, 24-26, 51-53].

У церковно-адміністративному відношенні Буковинська єпархія з 1786 р. поділялася на 6 протопресвітеріатів та 2 вікаріати. У 1843 р. кількість протопресвітеріатів у Буковинській єпархії було збільшено з 8-ми (в 1841 р.) до

Рис. 2. Православна кафедральна церква в Чернівцях (малюнок Ф. Емері, 1863 р.).

12-ти. Тоді ж, у зв'язку зі збільшенням кількості парафій на Буковині (з 173 до 221) була запроваджена посада допоміжного священика (експозита). У ХІХ ст. священикам стали платити зарплату. Внутрішнє життя парафій регулювалося «Парафіяльним Статутом» 1857 року. У 1899 та 1900 рр. його було доповнено та опубліковано у новій редакції. Виконавчими функціями у парафії були наділені церковні епітропи. Діяльність епітропів була нормативно врегульована статутами 1859 та 1899 рр. [9, с.64, 235, 534-538; 8, с.5-17].

Державний закон про загальні громадянські права від 21 грудня 1867 р. надавав кожній дозволеній в державі Церкві або церковній спільноті право здійснювати відкрито публічне богослужіння, самостійно керувати своїми внутрішніми справами та утримувати у своєму віданні усі призначені на предмети культу, просвіти й благодійності установи та фонди. Той самий закон урівнював також становище православних священиків з духовенством інших віросповідань як стосовно прав та обов'язків, так і у шкільних справах [18, с.101-102, 104].

Після того, як православні румуни з Трансильванії домоглися від царя дозволу на створення власної Германштадтської митрополії, провідники румунської спільноти Буковини стали проводити лінію на приєднання й Буковинської єпархії до румунської митрополії. Проте тодішній Буковинський єпископ Євгеній (Гакман) виступив проти цього [2, с.167]. Внаслідок планомірних і кропітких заходів йому вдалося вибороти для своєї єпархії від австрійської влади статус митрополії [21, с.38, 40; 28, с.121].

Піднесення Буковинського православного єпископства цісарським указом від 23 січня (4 лютого) 1873 р. до рангу митрополії та підпорядкування їй двох сербських єпархій в Далмації сприяли автономному статусу Православної Церкви Буковини [7, с.140-143]. Однак пільги і привілеї, надані цілою низкою законодавчих актів на папері, в реальній практиці в повному обсязі не виконувалися. Митрополити призначалися цісарськими указами. Наступник першого архієпископа та митрополита Буковини і Далмації Євгенія Гакмана, що помер невдовзі після іменування, консисторський архімандрит Теофіл (в миру Темістокл) Бенделла, народжений у Чернівцях, через відсутність у новоствореній Буковинсько-Далматинській митрополії мінімального кворуму з 2-х архієреїв був рукопокладений 21 квітня 1874 р. в Сібіу (Германштадті). У подальшому всі наступні митрополити: Теохтист (в миру – Теодор) Блажевич (1874 – 1875 рр.), народився в с. Тішеуць; Сильвестр (в миру – Самуїл) Морарю-Андрієвич (1880 – 1895 рр.), походив з Мітока-Драгомирни; Аркадій (в миру – Олександр) Чуперкович (1896 – 1902 рр.), народився в Кимпулунзі; Володимир (в миру – Василій) фон Репта (1902 – 1924 рр.), народжений в с. Руський Банилів – рукопокладались архієреями митрополії у Відні або Чернівцях [34, с.124-173; 37, с.186-190; 11, с.17-20, 22-23; 8, с.22].

Незважаючи на свою залежність від австрійської влади, митрополити Буковинські й Далматинські намагалися обстоювати рівні права пра-

вославних в католицькій імперії Габсбургів, розбудовували і зміцнювали церковну інфраструктуру. Зокрема, митрополит Володимир (Репта) домогся від влади відкриття чоловічого монастиря в Сучаві (1905 р.) та жіночої обителі в Чернівцях (1908 р.) [27, с.142-143]. У 1901 – 1904 рр. в обителях Буковини перебував 41 монах, а до 1914 р. число ченців зросло до 43 [10, с.208; 12, с.203; 13, с.171].

Розвивалася на Буковині й духовна освіта. Спершу кандидатів у священники вчили в клірикальній школі у Сучаві, яка діяла там з 1786 р. У 1789 р. її перенесли до Чернівців, помістивши в архієрейській палаті. 1818 року школу закрили. У 1827 р. замість неї в Чернівцях відкрили Православний богословський навчальний заклад (інститут).

У 1870 р. освічені верстви населення краю почали вимагати відкриття університету в Чернівцях. Буковинське православне духовенство підтримувало цей рух, висловивши бажання щодо відкриття в університеті православного богословського факультету. Після заснування у 1875 р. Чернівецького університету православний богословський інститут був реорганізований у православний теологічний факультет у складі 8 кафедр. При теологічному факультеті діяла богословська семінарія (рис. 3). Утримувався православний богословський факультет Чернівецького університету на кошти Буковинського православного релігійного фонду [18, с.79].

Православна Церква Буковини як найбільша за кількістю віруючих релігійна інституція краю, наслідуючи стару митрополію Молдавського воєводства, довгий час відігравала роль стрижня релігійної, а за умов слабкого розвитку національних почуттів – й етнічної ідентичності. Виклик нової національної ери, започаткованої на теренах земель Габсбургів

Рис. 3. Корпус православного богословського факультету з семінарською церквою (поштівка початку ХХ ст.)

зького дому спалахом національного відродження в середовищі інтелектуальних еліт, а після революційних подій 1848 р. представленої ширшими національними рухами народних мас, поставив перед Православною Церквою Буковини проблему вироблення ставлення до цього нового для неї явища, яке спершу захопило ряди її служителів, а відтак і широкі кола віруючого народу [28, с.117-132].

Пробудження національної свідомості у румунів на фоні боротьби з владикою Євгенієм (Гакманом) порушило це давнє співжиття. Як реакція на національне пробудження румунів виник український національний рух. Процеси національного відродження захопили і церковну сферу Буковини, домінуюче становище у якій посідали клірики-румуні. Національні вимоги українців спонукали вищих румунських церковних ієрархів в особі Сильвестра (Морарю-Андрієвича) до рішучіших дій щодо утримання свого домінування в митрополії [34, с.145-146]. Причому декларації про рівність в Церкві прав румунської та української спільнот не завжди збігалися з реальною практикою. Разом з тим рішуча позиція православних ієрархів Буковини в окремих принципових питаннях, як-то автономія та збереження віри предків, сприяла утворенню окремого коронного краю та митрополії Буковини, а також стала на перешкоді прозелітам, що часто на власну користь спекулювали національними почуттями [28, с.117-132]. Водночас зміцнення політичних позицій українців, підтриманих австрійським урядом, сприяло їх поступу щодо досягнення рівноправності в церковному управлінні, яке вони, зрештою, досягнули незадовго до розпаду Габсбурзької монархії у 1918 р. Проте це спричинилося до взаємної незадоволеності обох спільнот, що розладнало життя в Православній Церкві Буковини [20, с.355-382].

Стосовно міжрелігійних взаємин православна спільнота Буковини (як українська, так і румунська) мала багатовіковий досвід взаємодії. Хоча у різні періоди історії краю ці взаємини склалися по-різному. Більш-менш стабільні толерантні відносини склалися на Буковині в період її перебування у складі імперії Габсбургів. Причому австрійська адміністрація докладала чимало зусиль для їх створення та подальшої підтримки [27, с.59-68]. Особливо доброзичливими міжконфесійні стосунки були в містах, що були мультикультурними центрами. Для менш освіченого сільського населення характерне роздільне сусідство з притаманними народу забобонами у ставленні до іновірців [26, с.136].

Отже, в цілому можна констатувати, що протягом багатьох віків православ'я було домінуючим віросповіданням населення північних волостей Молдавського воєводства, а пізніше й австрійської провінції Буковини. Духовно опікуючись православними жителями краю, Церква та духовенство підтримували в їхньому середовищі належну побожність, сприяли моральному вихованню, культурному розвитку та формуванню толерантного ставлення до представників інших етнічних спільнот і конфесій, які жили поруч.

Джерела та література: 1. Кантемир Д. Описание Молдавии. – Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1973; 2. Попович О. Відродження Буковини // Буковинський журнал. – 1992. – Ч. 2-3. – С. 116-196; 3. Славяно-молдавские летописи XV–XVI вв. – М.: Наука, 1976; 4. Calatori străini despre Țările Române. – București: Editura științifică și enciclopedică, 1983. – Vol. VIII; 5. Documente privitoare la istoria Românilor urmare la colectiunea lui Eudoxiu de Hurmuzaki / Publicate de Ioan Bogdan. – București: Sub auspiciile Ministeriului Cultelor și Instrucțiunii publice și ale Academiei Române, 1900. – Vol. XI; 6. Documentele lui Ștefan cel Mare / Publ. de I. Bogdan. – București: Soces. & Co, 1913. – Vol. I; 7. Foaia Ordinaciunilor Consistoriului arhiepiscopal în trebile bisericesti ale Diecesei Bucovinei. Anul 1874. – Cernăuți: Tipariul lui Rudulf Eckhardt, 1874; 8. Foaie Ordinaciunilor Consistoriului arhiepiscopesc în afacerile Archidiecesei ortodoxe-orientale a Bucovinei. Anul 1899. – Cernăuți: Tipo-și litografia concesiuată Arch. Silvestru Morariu-Andrievici, 1900; 9. Normalien der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diöcese von 1777-1886 / Zusammengestellt und redigit infolge des Bukowinaer gr.-or. Erzbischoflichen Consistoriums vom 13/25 Marz 1886 ad Nr. 726 vom Consistorial-Rath Myron M. Calinescu. – Czernowitz: Verl. des gr. or. erzbisch. Consist. s.a., 1887. – Bd. I; 10. Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diocese für das Jahr 1901. – Cernowitz: Verl. des gr. or. erzbisch. Consist. s.a., 1901; 11. Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diocese für das Jahr 1903. – Cernowitz: Verlage des gr. or. erzbisch. Consist. s.a., 1903; 12. Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diocese für das Jahr 1904. – Cernowitz: Verlage des gr. or. erzbisch. Consist. s.a., 1904; 13. Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal-Diocese für das Jahr 1914. – Cernowitz: im Verlage des gr. or. erzbischoflichen Consistoriums s.a., 1914; 14. Tabelul localităților din Bucovina de general Gabriel Spleny von Mihaldi (1775) // Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice. – București: Editura Academiei Romane, 1998. – P. 232-266 ; 15. Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisetul Țării Moldovei...: Cronici / Ingr. Textelor, glosar și indici de Tatiana Celac. – Chișineu: Huperion, 1990; 16. Арсеній, єпископъ Псковскій. Изслѣдованія и монографіи по исторіи Молдавской церкви. – СПб.: Типографія Ф. Вайсберга и П. Гершунина, 1904; 17. Возний І. Поселення Х – XIV ст. у межиріччі Верхнього Сирету та Середнього Дністра. Частина І. Укріплені поселення та давньоруські міста. – Чернівці: Золоті литаври, 2005; 18. Воскресенскій Гр. А. Православные славяне въ Австро-Венгрии. – СПб.: Изданіе С.-Петербургскаго Славянскаго благотворительнаго общества, 1913; 19. Голубинскій Е. Краткий очерк истории православныхъ церквей: Болгарской, Сербской и румынской или Молдо-Валашской. – М.: Изъ университетской типографіи (Катков и К°), 1871; 20. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – Чернівці: Золоті литаври, 1999; 21. Жуковський А. Історія Буковини. – Чернівці: Час, 1994. – Ч. 2; 22. Иванов С.А. Византийское миссионерство: Можно ли сделать из «варвара» христианина? – М.: Языки славянской культуры, 2003; 23. Масан О. Владика Євген (Гакман) – визначний діяч православної Церкви на Буковині в ХІХ столітті. Нарис життя і діяльності. – Чернівці: Місто, 1999; 24. Мордвинов В. Православная церковь въ Буковинь. – СПб.: Типографія А. М. Котомина, 1874; 25. Пивоваров С., Чучко М. Святий великомученик Іоанн Новий і перше масове паломництво прочан до Сучави // Світильник. Церковно-бо-

гословський журнал. – Чернівці, 2000. – № 5. – С. 45-53; 26. Рихло П. Міжетнічні та міжкультурні відносини у Буковині 1918-1940 рр. // Буковина 1918-1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С. 119-140; 27. Чучко М. «И взят Бога на помощь»: соціально-релігійний чинник в житті православного населення північних волостей Молдавського воєводства та австрійської Буковини (епоха пізнього середньовіччя та нового часу). – Чернівці: Книги – ХХІ, 2008; 28. Чучко М. Православна церква і національне відродження в австрійській Буковині // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. Зб. наукових праць. – Чернівці: Золоті литаври, 2006. – Т. 2 (22). – С. 117-134; 29. Чучко М. Православна церква та духовенство на Буковині в другій половині XIV – третій чверті XVIII ст. // Буковинський журнал. – 2002. – Ч. 3-4. – С. 174-180; 30. Dan D. Cronica episcopiei Rădăuți cu appendice de documente slavone originale și mai multe ilustratiuni. – Viena: Din Tipografia i. r. a Curții și statului în Viena, 1912; 31. Gorovei Ș. Întemeierea Moldovei: Probleme controversate. – Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 1997; 32. Hostiuc E. Schiturile și sihăstriile Bușovinei de altă dată. – Cernăuți: Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1936; 33. Iorga N. Istoria bisericii românești și a vieții religioasă a romanilor. – Valenii-de-Munte, 1908. – Vol. I.; 34. Nistor I. Istoria bisericii din Bukowina și a rostului ei national-cultural în viața românilor bucovineni. – București: Ed. Academie Române, 1916; 35. Păcurariu M. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. – București: Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991. – Vol. 1; 36. Păcurariu M. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. – București: Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991. – Vol. 2; 37. Păcurariu M. Istoria Bisericii Ortodoxe Române. – București: Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991. – Vol. 3; 38. Stöger M. Uebersicht des erste Regulierungs-Plan für das Kirchenwesen der nicht unirte Griechen in der Bukowina // Oesterreichisches Archiv für Geschichte, Erdbeschreibung, Staatenkunde, Kunst und Literatur. – Wien, 1832. – II. Jahrgang. – S. 85-87, 90-92, 106-107, 113-116, 117-119, 121-122.

УДК 94(369.1).“03/04”

Михайло ЧУЧКО, Ярослав ЯНОВСЬКИЙ
ПРОБЛЕМИ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ГУНІВ
ТА ІСТОРИЧНОЇ МОТИВАЦІЇ ГУНСЬКОГО НАШЕСТЯ
НА ЄВРОПУ (IV)

У статті автори розглядають аспекти, пов'язані з проблемами етнічної ідентифікації гунів, які з'явилися на терені Європи в добу Пізньої Античності. Крім того, в статті висвітлюються і аналізуються провідні сучасні концепції російських, англійських та французьких вчених, присвячені саме походженню європейських гунів та їх наступній етнічній трансформації й асиміляції.

Ключові слова: гунни, гунни у Європі, гунське нашестя, готи, стародавні германці, Рим і варвари, війни гунів, війни готів, Аттила, падіння Риму.